

Makale türü: Araştırma makalesi**Article type:** Research article

Geliş tarihi 18.04.2025

Submitted date

Kabul tarihi 02.04.2026

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 25.10.2026

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Bulut, M. (2026). Yanlış Telaffuz Edilen Sözcüklerin Oluşturduğu Anlam Farklılıklarının İncelenmesi. *Journal of History School*, 84, 4914-4929.

YANLIŞ TELAFFUZ EDİLEN SÖZCÜKLERİN OLUŞTURDUĞU ANLAM FARKLILIKLARININ İNCELENMESİ¹

Murat BULUT²

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkçede yazım ve sesletim farklılıkları nedeniyle birbirine karıştırılan sözcük çiftlerinde ortaya çıkan anlam ayrışmalarını betimlemek ve bu karışmaların hangi ses işlemleriyle oluştuğunu sınıflandırmaktır. Nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanan çalışmada veriler doküman analizi yöntemiyle toplanmış, veri kaynağı olarak Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük esas alınmıştır. Ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen ve doğru biçimi ile yaygın yanlış biçimi sözlükte farklı anlamlara karşılık gelen 11 sözcük çifti; doğru biçim, yaygın yanlış biçim, sözlük anlamı, anlam farkı ve ses işlemi ölçütlerine göre incelenmiş ve betimsel analizle değerlendirilmiştir. Bulgular, karışmaların ünsüz düşmesi, sesçe yakın sözcüğün yerine kullanılması, ünsüz değişimi ve ünlü değişimi olmak üzere dört kategoride toplandığını göstermektedir. İncelenen biçimlerin büyük bölümünün Arapça kökenli alıntı sözcüklerden oluştuğu; tek bir sesin düşürülmesi ya da değiştirilmesinin dahi sözcüğü sözlükte ayrı anlamı olan başka bir sözcüğe dönüştürebildiği görülmüştür. Çalışma, kişilerden veri toplamadığı için iletişim üzerindeki etkiyi doğrudan ölçmemekle birlikte, sözlü ve yazılı kullanımda anlam karışıklığına yol açabilecek kullanımları görünür kılmaktadır. Bulgular, sesletim ve sözlük kullanımına yönelik farkındalığın Türkçe öğretiminde ve sözlü medya üretiminde dikkate alınabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yanlış Telaffuz, Anlam Kayması, Sık Karıştırılan Sözcükler, Güncel Türkçe Sözlük, Doküman Analizi.

¹ Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen ve kamuya açık sözlük verilerine dayanan bir doküman analizidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema, Radyo, Televizyon ve Sinema, muratbulut@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9899-6456

An Examination of Meaning Differences Created by Mispronounced Words

Abstract

This study aims to describe the semantic distinctions that emerge in Turkish word pairs that are confused because of differences in spelling and pronunciation, and to classify the phonological processes through which these confusions occur. Designed within a qualitative research approach, the study collected data through document analysis, using the Current Turkish Dictionary (Güncel Türkçe Sözlük) of the Turkish Language Association as its data source. Eleven word pairs, selected through criterion sampling and whose correct and commonly mistaken forms correspond to different meanings in the dictionary, were examined in terms of the correct form, the common incorrect form, the dictionary meaning, the difference in meaning and the phonological process involved, and were evaluated through descriptive analysis. The findings show that the confusions fall into four categories: consonant deletion, substitution of a phonetically similar word, consonant change and vowel change. Most of the examined forms are loanwords of Arabic origin, and even the deletion or change of a single sound can turn a word into another dictionary entry with a different meaning. Since no data were collected from individuals, the study does not directly measure effects on communication; however, it makes visible the usages that may lead to semantic confusion in spoken and written language. The findings suggest that awareness of pronunciation and dictionary use may be taken into consideration in Turkish language teaching and in spoken media production.

Keywords: Mispronunciation, Semantic Shift, Commonly Confused Words, Current Turkish Dictionary, Document Analysis.

GİRİŞ

Dil ile toplumsal düzen arasındaki ilişkiye dikkat çeken ve Konfüçyüs’e atfedilen bir görüşte, “Bir ülkeyi idare etmeye çağrılıydınız önce ne yapardınız?” sorusuna şu yanıt verilmektedir: “Önce dildeki karışıklığı düzeltirdim. Dil düzgün olmazsa, kelimeler düşünceleri iyi anlatamaz. Düşünceler iyi anlatılmazsa, ahlak ve kültür bozulur. Ahlak ve kültür bozulursa adalet yolunu şaşırır. Adalet yanlış yola saparsa, halk güçsüzlük ve şaşkınlık içine girer, ne yapacağını bilemez” (İşcan, 2007, s. 5). Bu görüş, sözcüklerin biçimi ile anlamı arasındaki bağın korunmasının dilsel anlaşmanın temel koşullarından biri olduğuna işaret etmektedir. Türkçenin söz varlığında başka dillerden alınmış çok sayıda sözcük bulunmakta ve bu sözcüklerin önemli bir kısmı günlük dil kullanımında yaygın biçimde yer almaktadır. Yazılı ve sözlü kullanımlarda bu

sözcüklerin bir kısmı farklı biçimlerde yazılabilmekte ve söylenebilmektedir. Yazım ve söyleyiş farklılıkları da anlam farklılıklarına yol açabilmektedir.

Bu durumun olası nedenleri arasında sözcük anlamlarına ilişkin bilgi eksikliği, yaygın yanlışların yerleşmesi, sözlük kullanımının sınırlı kalması ve yöresel ağız özelliklerinin etkisi sayılabilir. Bu nedenler, yanlış telaffuz olgusunun yalnızca bireysel bir söyleyiş tercihi olarak değil; yazım-sesletim ilişkisi, sözlük kullanımı ve söz varlığı bilgisiyle birlikte ele alınması gerektiğini düşündürmektedir.

Dil, Uzlaş ve Ortak Kullanım

Dil, Güncel Türkçe Sözlük'te "insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, uzlaşmaya dayalı olarak oluşturulmuş sesli veya görsel işaretler sistemi" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.). Tanımdaki uzlaşma vurgusu, bir sözcüğün biçimi ile anlamı arasındaki ilişkinin konuşucular arasında paylaşılmasını ön plana çıkarmaktadır. Yüz yüze iletişimde ortak dilin yazım ve söyleyiş bakımından tutarlı kullanılması, iletinin alıcı tarafından amaçlanan anlamıyla çözümlenmesini kolaylaştıran etkenlerden biri olarak görülmektedir (Güngör, 2011, s. 48). Dünyada konuşulan dil sayısının yaklaşık 5000-7000 arasında olduğu (Anderson, 2010; Ateş ve Aytekin, 2020; Brown ve Ogilvie, 2010; Katzner ve Miller, 2002), Türkçe konuşanların sayısının ise 200-250 milyon olarak tahmin edildiği belirtilmektedir (Akalin, 2009, s. 202; Boylu ve Başar, 2016, s. 310; Ercilasun, 2013, s. 18; Kılıçarslan ve Yavuz, 2014, s. 864). Bu geniş konuşur kitlesi ve farklı ağız özellikleri, ölçünlü biçim ile gündelik söyleyiş arasındaki farkların incelenmesini anlamlı kılmaktadır.

Türkçede Yazım ve Sesletim İlişkisi

Türkçenin en çok konuşulduğu ülke olan Türkiye'de 1928 yılında Harf İnkılabı yapılmış ve Latin harfleri kullanılmaya başlanmıştır. 1928 yılında ilk kılavuz İmla Lugatı yayımlanmış daha sonra 1941'de Türk Dil Kurumu tarafından İmla Kılavuzu yayımlanmıştır. Orta ve yüksek eğitim kurumlarında verilen Türkçe derslerinde doğru yazım konusunda İmla Kılavuzu kaynak olarak kullanılmıştır. Eğitim kurumlarında Türkçenin doğru yazılmasına ilişkin derslere uzun yıllar boyunca yer verilirken söyleyişe ilişkin kuralların öğretimine görece sınırlı yer verildiği söylenebilir. Bunun bir sonucu olarak öz Türkçe çok sayıda sözcük "yaygın yanlışlar" dâhilinde farklı biçimlerde telaffuz edilebilmektedir. Bu durum başka dillerden dilimize girmiş ve Türkçeleşmiş çok sayıda sözcük için de geçerlidir.

Türkçede yazı ile söyleyiş arasındaki farklar özellikle uzun ünlüler, ince ve kalın söylenen ünsüzler ile alıntı sözcüklerin sesletiminde belirginleşmekte; bu durum yazım kılavuzlarının yanında ayrı söyleyiş sözlüğü çalışmalarını da gerekli

kılmıştır (Ergenç, 2002). Sözlükler; telaffuz, heceleme, yazım, köken ve sözlüksel anlam gibi bilgileri bir arada sunduğundan yazım-sesletim ilişkisinin denetlenebileceği temel başvuru kaynakları arasında yer almaktadır (van Sterkenburg, 2003, ss. 3-8).

Sık Karıştırılan Sözcükler ve Anlam Ayrışması

Alanyazında sık karıştırılan sözcükler biçim, ses, köken ve anlam bakımından değerlendirilmekte; sesletim benzerliği, yazımdaki hatalar ve anlamca ayırt etmede güçlük gibi başlıklar altında sınıflandırılmaktadır (Gökçe ve Çelebi, 2015). Konuşma eğitimine ilişkin çalışmalarda da söyleyiş hataları ve birbirine karışan sözcükler, sözlü anlatımda karşılaşılan sorunlar arasında sayılmaktadır (Gündüz, 2007, s. 145). Sözlük kullanımına ilişkin çalışmalar ise işitilen ya da okunan bir sözcüğün doğru tanınmasında sözlük okuma alışkanlığının işlevine dikkat çekmektedir (Baskın, 2014; Gülseren ve Batur, 2009).

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, dilin uzlaşmaya dayalı bir işaretler sistemi olduğu kabulünden hareketle yazım-sesletim ilişkisi, anlam ayrışması ve sözlük kullanımı kavramları etrafında kurulmuştur. Bu çerçevede yanlış telaffuz, yalnızca bir söyleyiş sapması olarak değil, sözcüğü sözlükte farklı anlamı olan başka bir biçime yaklaştıran bir ses işlemi olarak ele alınmaktadır. Kişiler arası iletişime ilişkin olası sonuçlar ise çalışmanın doğrudan ölçtüğü bir değişken olarak değil, sözlük verilerinden hareketle tartışılan bir olasılık olarak değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, Türkçede yazım ve sesletim farklılıkları nedeniyle birbirine karıştırılan sözcük çiftlerinde ortaya çıkan anlam ayrışmalarını Güncel Türkçe Sözlük verileri üzerinden betimlemek ve bu karışmaları oluşturan ses işlemlerini sınıflandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır: (1) İncelenen sözcük çiftlerinde doğru ve yaygın yanlış biçimler sözlükte hangi anlamlara karşılık gelmektedir? (2) Bu karışmalar hangi ses işlemleriyle açıklanabilir? Çalışmanın özgün değeri, sık karıştırılan sözcükleri yalnızca yazım yanlışları olarak listelemek yerine yanlış biçimin de sözlükte ayrı anlamı olan bir sözcüğe karşılık geldiği durumları ortak bir düzen içinde sınıflandırması ve bu yolla yanlış telaffuzun anlam ayrımını nasıl görünür kıldığını ortaya koymasındır. Bu yönüyle çalışmanın, Türkçe öğretiminde sesletim ve sözlük kullanımına ilişkin farkındalık çalışmalarına ve sözlü medya üretimine yönelik tartışmalara katkı sunması beklenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış betimsel bir incelemedir. Veriler doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır.

Konuyla ilgili literatür tarandığında; doküman analizi ifadesinin çerçevesinin, temel esasların aynı olduğu farklı tariflerle çizildiği görülmektedir. Doküman analizi, mevcut kayıtların ve belgelerin incelenmesi esasına dayanarak veri elde edilmesidir. Böylece, belirlenen hedefe göre basılı ya da elektronik ortamdaki kaynakların bulunup, okunması, kayıt alınıp değerlendirilmesi aşamalarını içerir (Karasar, 2005). Benzer şekilde, resmî ya da özel kayıtların toplanıp, sistematik olarak incelenip değerlendirilmesi aşamalarını kapsar (Ekiz, 2015). Kısacası, genel olarak araştırılması planlanan bir konu üzerine başka kişi veya kurumlarca oluşturulmuş farklı belgelerin ya da kaynakların toplanarak değerlendirilmesi doküman analizidir (Seyidoğlu, 2016).

Forster (1994), doküman analizine başlamadan önce araştırmacının dokümanlara neden ihtiyaç duyulduğunu, ne tür dokümanların gerekli olduğunu ve bu dokümanlara nereden ulaşılabileceğini belirlemesini önermektedir; aksi durumda araştırma sorusuyla ilişkisi zayıf dokümanların toplanması ve araştırmanın odağından uzaklaşılması söz konusu olabilmektedir. Bu çalışmada söz konusu sorular şu biçimde yanıtlanmıştır: Dokümanlara ihtiyaç duyulmasının nedeni, sözcüklerin ölçünlü biçim ve anlamlarının araştırmacının yorumundan bağımsız bir kaynağa dayandırılmasıdır. Gerekli doküman türü, telaffuz, yazım, köken ve anlam bilgisini bir arada sunan genel amaçlı güncel bir sözlüktür. Bu doküman, Türk Dil Kurumunun çevrim içi olarak erişime sunduğu Güncel Türkçe Sözlük'tür.

Sözlükler genel olarak ilkel (prototip) ve güncel sözlükler biçiminde iki gruba ayrılmaktadır. İlkel (prototip) sözlükler tek dilli, genel amaçlı ve alfabetik düzenlenmiş sözlüklerdir; bu sözlüklerde sözcük ve maddeler tek dilde tanımlanır ve sözcüğe ilişkin bilimsel dil bilgisi ön plana çıkar. Güncel sözlükler ise sözlüksel verilere ilişkin bilgi sağlar; bu bilgiler arasında telaffuz, heceleme, yazım, sözcük türü, köken, sözlüksel anlam, kullanım durumu, bağlamsal beraberlik, bölümlere ayırma ile dil dışı ya da ansiklopedik bilgiler yer alır (van Sterkenburg, 2003, ss. 3-8). Bu nedenle çalışmada incelenen sözcüklerin yazılış, söyleyiş ve anlam bilgileri, Türkçenin ölçünlü kullanımına ilişkin resmî başvuru kaynağı niteliğindeki Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'ten alınmıştır.

Veri Kaynağı ve Örneklem

Çalışmanın veri kaynağını Türk Dil Kurumunun çevrim içi olarak erişime sunduğu Güncel Türkçe Sözlük oluşturmaktadır (TDK, t.y.). Sözcük çiftleri amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Ön havuz, günlük dil kullanımında sık karşılaşılan karışmalara ilişkin araştırmacı gözlemleri ve sık karıştırılan sözcüklere ilişkin alanyazın (Gökçe ve Çelebi, 2015) dikkate alınarak oluşturulmuş; bu havuzdaki sözcükler Güncel Türkçe Sözlük'te tek tek taranmıştır. Bir sözcük çiftinin veri setine alınması için şu ölçütler aranmıştır: (a) doğru biçimin sözlükte madde başı olarak yer alması; (b) yaygın yanlış biçimin de sözlükte farklı anlamı olan ayrı bir madde başına karşılık gelmesi ya da böyle bir madde başına doğrudan dayanması; (c) iki biçim arasındaki farkın belirli bir ses işlemiyle (ses düşmesi, ses değişimi ya da sesçe yakınlık) açıklanabilmesi. Yalnızca yazım yanlışları olarak kalan ve sözlükte ayrı bir anlama karşılık gelmeyen biçimler veri setine alınmamıştır. Bu ölçütler sonucunda 11 sözcük çifti (22 sözcük biçimi) incelemeye alınmıştır.

Sözcüklerin anlamları, köken bilgileri ve söyleyiş özellikleri Güncel Türkçe Sözlük'ten 1 Nisan 2025 tarihinde alınmıştır. Bulgularda aktarılan tüm anlam, köken ve söyleyiş bilgileri bu kaynağa ait olduğundan her örnekte kaynak ayrıca tekrarlanmamıştır. Sözlükte madde başlarına eşlik eden uzun örnek cümleler, metni gereksiz biçimde genişletmemek amacıyla bulgulara aktarılmamış; yalnızca anlam farkını göstermeye yetecek bilgiye yer verilmiştir.

Veri Analizi

Veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Her sözcük çifti aynı düzen içinde; doğru biçim, yaygın yanlış biçim, doğru biçimin sözlük anlamı, yanlış biçimin sözlük anlamı (anlam farkı) ve kısa değerlendirme başlıklarıyla kodlanmıştır. Sınıflandırmada iki biçim arasındaki farkı oluşturan ses işlemi esas alınmış ve şu dört kategori önceden tanımlanmıştır: (1) Ünsüz düşmesi: doğru biçimdeki bir ünsüzün söyleyişte düşürülmesi; (2) Sesçe yakın sözcüğün yerine kullanılması: birden fazla ses farkı bulunan ancak ses benzerliği nedeniyle birbirinin yerine kullanılan sözcükler; (3) Ünsüz değişimi: doğru biçimdeki bir ünsüzün başka bir ünsüzle değiştirilmesi; (4) Ünlü değişimi: doğru biçimdeki bir ünlünün başka bir ünlüyle değiştirilmesi. Her sözcük çifti yalnızca bir kategoriye yerleştirilmiştir. Sözcüklerin doğru biçimlerinin ve anlamlarının araştırmacının yorumuna değil sözlük verilerine dayandırılmasıyla değerlendirmede ortaya çıkabilecek muhtemel ön yargıların etkisinin en aza indirilmesi hedeflenmiştir (Bowen, 2009).

Sınırlılıklar

Çalışma, Güncel Türkçe Sözlük verileriyle ve ölçüt örnekleme yoluyla seçilen 11 sözcük çiftiyle sınırlıdır. Sözlük, sözcüklerin ölçünlü biçim ve anlamlarını gösterdiğinden yanlış biçimlerin günlük kullanımdaki sıklığına ilişkin bilgi sunmamaktadır. Çalışmada kişilerden veri toplanmadığı için yanlış telaffuzun kişiler arası iletişim üzerindeki etkisi doğrudan ölçülmemiştir. Çalışma, karışma türlerinin sıklığını belirlemeyi değil her bir ses işlemini örneklemeyi amaçladığından kategorilerdeki örnek sayıları eşitlenmemiş; her kategori ölçütleri karşılayan en az iki sözcük çiftiyle temsil edilmiştir. Bu nedenle bulgular, genellenebilir sıklık sonuçları olarak değil, anlam karışıklığına yol açabilecek kullanım türlerini görünür kılan örnekler olarak değerlendirilebilir.

Etik Beyan

Bu çalışma, insan veya hayvan katılımcılardan veri toplanmasını içermeyen ve kamuya açık sözlük verilerine dayanan bir doküman analizi olduğundan etik kurul izni gerektirmemektedir.

BULGULAR VE YORUM

İncelenen 11 sözcük çifti, yöntem bölümünde tanımlanan dört kategori altında Tablo 1-4'te sunulmuştur. Tablolarda doğru biçim, yaygın yanlış biçim, her iki biçimin Güncel Türkçe Sözlük'teki anlamı ve kısa değerlendirme aynı düzen içinde verilmiştir. Kategorilere göre dağılım şöyledir: ünsüz düşmesi dört, sesçe yakın sözcüğün yerine kullanılması iki, ünsüz değişimi üç ve ünlü değişimi iki sözcük çifti.

Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Karışmalar

Tablo 1
Ünsüz düşmesiyle oluşan karışmalar

Doğru biçim	Yaygın yanlış biçim	Doğru biçimin anlamı	Yanlış biçimin anlamı (anlam farkı)	Değerlendirme
abazan	abaza	(argo) Uzun süre cinsel ilişkide bulunmayan erkek; karnı aç olan (kimse). Kısa söylenir.	Gürcistan'ın kuzeybatısında, Karadeniz'in doğusunda yaşayan halktan veya bu halkın soyundan olan kimse; Abhaz.	Sondaki “n” düşmektedir; argo bir sıfat bir halk adıyla karışır.

Yanlış Telaffuz Edilen Sözcüklerin Oluşturduğu Anlam Farklılıklarının İncelenmesi

Doğru biçim	Yaygın yanlış biçim	Doğru biçimin anlamı	Yanlış biçimin anlamı (anlam farkı)	Değerlendirme
bir de	bide	Var olana katarak, fazladan; umulanın veya beklenilenin dışında bir durumu anlatan cümlelerin başında kullanılır.	(Fr.) Bedenin belden aşağı bölümlerini yıkamakta kullanılan tuvalet aracı.	“r” düşmektedir; bir anlatım kalıbı bir eşya adıyla karışır.
maşşerî	maşşerî	(Ar.) Maşşeri andıran, büyük kalabalık. “î” uzun söylenir.	(Ar.) Topluluğa ait olan, toplumu ilgilendiren, toplumsal. “î” uzun söylenir.	“h” düşmektedir; kalabalık bildiren sıfat toplumsallık bildiren sıfatla karışır.
nahif	naif	(Ar.) İnce, duygulu, hassas olan; zayıf.	(Fr.) Saf, deneyimsiz; kendi kendini yetiştirmiş sanatçı veya onun yapıtı; bu tür sanatçıların resim sanatı; acemice yapılan.	“h” düşmektedir; farklı kökenli iki sözcük yakın bir anlam alanında buluşur.

Bu kategoride tek bir ünsüzün düşürülmesi, sözcüğü sözlükte ayrı madde başı olarak yer alan başka bir sözcüğe dönüştürmektedir. Maşşerî/maşşerî ve nahif/naif çiftlerinde “h” ünsüzünün düşmesi dikkat çekmektedir. Nahif/naif örneğinde iki anlamın incelik ve saflık gibi yakın bir anlam alanında buluşması karışmanın fark edilmesini güçleştirebilmektedir; abazan/abaza ve bir de/bide örneklerinde ise anlam alanları birbirinden tümüyle uzaktır.

Sesçe Yakın Sözcüğün Yerine Kullanılmasıyla Oluşan Karışmalar

Tablo 2

Sesçe yakın sözcüğün yerine kullanılmasıyla oluşan karışmalar

Doğru biçim	Yaygın yanlış biçim	Doğru biçimin anlamı	Yanlış biçimin anlamı (anlam farkı)	Değerlendirme
cirim	cürüm	(Ar.) Hacim. “Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.” Kısa söylenir.	(Ar.) Suç; yanlışlık, kusur veya hata.	İki ünlü değişmektedir (i → ü); “hacim” anlamı “suç” anlamıyla karışır.
kameriye	kamelya	(İt.) Bahçelerde yazın oturulmak için yapılan, üstü kubbeli, kenarları açık veya kafesli alan; çardak, gazebo.	(Fr.) Çaygillerden, büyük, beyaz, pembe veya kırmızı renkte çiçekler açan, dayanıklı yapraklı bir bitki.	Birden fazla ses farkı vardır; bir yapı adı bir bitki adıyla karışır.

Bu kategorideki çiftlerde fark tek bir ses işlemiyle sınırlı değildir; karışma, sesçe daha bilinen bir sözcüğün daha az bilinen sözcüğün yerine kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Cirim sözcüğü günlük dilde büyük ölçüde “Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.” atasözünde yaşamakta; bu kalıpta “cürüm” biçiminin kullanılması atasözünün anlamını “hacim”den “suç”a kaydırmaktadır. Kameriye/kamelya çiftinde ise bir mekân adı ile bir bitki adı arasında anlamsal bir yakınlık bulunmamaktadır.

Ünsüz Değişimiyle Oluşan Karışmalar

Tablo 3

Ünsüz değişimiyle oluşan karışmalar

Doğru biçim	Yaygın yanlış biçim	Doğru biçimin anlamı	Yanlış biçimin anlamı (anlam farkı)	Değerlendirme
fücceten	hücceten	(Ar.) Ansızın (ölerek).	Hüccet (Ar.): belgit, resmî belge.	“f” yerine “h” kullanılmaktadır; ani ölümü anlatan zarf, belge anlamındaki bir adla ilişkilendirilir.
muhteris	muhteriz	(Ar.) Açgözlü.	(Ar.) Çekingen.	Sondaki “s” yerine “z” kullanılmaktadır; yanlış biçim yaygın olarak “açgözlü” anlamında kullanılsa da sözlükte “çekingen” anlamına gelir.
takdir	taktir	(Ar.) Beğenip belirtme, değer verme; bir şeyin değerini, önemini, gerekliliğini anlama; değer biçme. “i” uzun söylenir.	(Ar.) Damıtmak.	“d” yerine “t” kullanılmaktadır; değerlendirme bildiren sözcük bir kimyasal işlem adıyla karışır.

Bu kategoride tek bir ünsüzün değiştirilmesi, sözcüğü anlamca ilgisiz bir madde başına yaklaştırmaktadır. Takdir/taktir çiftinde “d” ünsüzünün “t” ile söylenmesi, yazımda da sık görülen bir karışmaya dönüşmektedir. Muhteris/muhteriz çifti ise anlamları birbirinden belirgin biçimde ayrılan iki sözcüğün tek ses farkıyla birbirine karışabildiğini göstermektedir.

Ünlü Değişimiyle Oluşan Karışmalar

Tablo 4

Ünlü değişimiyle oluşan karışmalar

Doğru biçim	Yaygın yanlış biçim	Doğru biçimin anlamı	Yanlış biçimin anlamı (anlam farkı)	Değerlendirme
mütevazı	mütevazi	(Ar.) Alçak gönüllü, gösterişsiz. “a” uzun söylenir.	(Ar.) Birbirine paralel olan, paralel. “a” uzun söylenir.	Son ünlü “ı” yerine “i” kullanılmaktadır; kişilik niteliği bildiren sözcük geometrik bir ilişki bildiren sözcükle karışır.
delalet	dalalet	(Ar.) Kılavuzluk; işaret. “a” uzun, “l” ince söylenir.	(Ar.) Sapkınlık, doğru yoldan ayrılma. İkinci “a” uzun söylenir.	İlk ünlü “e” yerine “a” kullanılmaktadır; “yol gösterme” anlamı “yoldan sapma” anlamıyla karışır.

Bu kategoride tek bir ünlünün değişmesi, sözcüğün anlamını belirgin biçimde dönüştürmektedir. Delalet/dalalet çifti, yol gösterme ile yoldan sapma gibi karşıt anlamların tek ünlü farkıyla ayrıldığı bir örnektir. Mütevazı/mütevazi çiftinde ise i/ı ayrımının söyleyişte ve yazımda korunmaması, sözcüğü sözlükte “paralel” anlamındaki başka bir sözcüğe dönüştürmektedir.

Dört kategorideki bulgular birlikte değerlendirildiğinde, incelenen 22 biçimin büyük bölümünün Arapça kökenli alıntı sözcüklerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum, alıntı sözcüklerin ses yapısındaki uzun ünlüler, “h” ünsüzü ve ünlü niteliği gibi özelliklerin söyleyişte korunmamasının anlam ayrımını zayıflatabildiğine işaret etmektedir. Seçim ölçütü gereği tüm çiftlerde yanlış biçim, anlamsız bir ses dizisi değil sözlükte farklı anlamı olan bir sözcüktür; bu durum yanlış kullanımın dinleyici veya okuyucu tarafından fark edilmeden farklı bir anlamla eşleştirilebilmesi olasılığını ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Güncel Türkçe Sözlük verileri üzerinden incelenen 11 sözcük çifti, yanlış telaffuz ve yazımın anlam ayrımını nasıl görünür kıldığını dört ses işlemi çerçevesinde ortaya koymuştur. Bulgular, tek bir ünsüzün düşürülmesi ya da değiştirilmesinin veya tek bir ünlünün farklı söylenmesinin dahi sözcüğü sözlükte ayrı anlamı olan başka bir sözcüğe dönüştürebildiğini göstermektedir.

İncelenen biçimlerin büyük bölümünün Arapça kökenli alıntı sözcüklerden oluşması ve karışmaların ses düşmesi ile ses değişimi biçiminde ortaya çıkması

dikkat çekmektedir. Bulguların bu yönü, söyleyiş hatalarını ve birbirine karışan sözcükleri sözlü anlatımda karşılaşılan sorunlar arasında sayan çalışmalarla örtüşmektedir (Gündüz, 2007, s. 145). Gökçe ve Çelebi (2015) de sık karıştırılan sözcükleri biçim, ses, köken ve anlam bakımından değerlendirerek sesletim benzerliği, yazımdaki hatalar ve anlamca ayırt etmede güçlük gibi gruplar altında sınıflandırmaktadır. Bu çalışmada kullanılan ses işlemine dayalı sınıflandırma, söz konusu gruplardan sesletim benzerliği ve yazım hatası boyutlarını daha ayrıntılı biçimde ele almakta; yanlış biçimin sözlükte ayrı bir anlama karşılık geldiği durumları ayrıca görünür kılmaktadır.

Bulguların kişiler arası iletişim açısından olası sonuçları temkinli biçimde ele alınmaktadır. Çalışmada kişilerden veri toplanmadığı için yanlış telaffuzun iletişimi ne ölçüde etkilediği ölçülmemiştir. Bununla birlikte yanlış biçimin sözlükte farklı bir anlama karşılık gelmesi, iletinin alıcı tarafından amaçlanandan farklı bir anlamla eşleştirilmesi olasılığını doğurmaktadır. Dinlemenin tam olarak gerçekleşmesinin işitilen sözcüğün doğru tanınmasına bağlı olduğu ve sözlük kullanımı alışkanlığının bu süreçte işlev gördüğü yönündeki değerlendirmeler (Gülseren ve Batur, 2009) bu olasılıkla uyumludur. Söz konusu olası etkinin konuşucu ve dinleyicilerden toplanacak verilerle sınanması, sonraki çalışmalar için bir araştırma alanı olarak görülebilir.

Bulgular, sözcüklerin doğru biçim ve anlamlarına ilişkin başvuru kaynağı olarak sözlüklerin işlevine de işaret etmektedir. Sözlükler, bir sözcüğün anlamı ve doğru telaffuzunun yanı sıra eş anlamlısı, kökeni ve farklı metinlerdeki kullanımları hakkında da bilgi sunmaktadır (Baskın, 2014, s. 445). İncelenen çiftlerde doğru ve yanlış biçimler arasındaki anlam farkının Güncel Türkçe Sözlük'te ayrı maddeler hâlinde izlenebilmesi, sözlük kullanımının bu tür karışmaları fark etmede işlevsel bir araç olabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak çalışma, yanlış telaffuz edilen sözcüklerin oluşturduğu anlam farklılıklarını sözlük verilerine dayalı ve ses işlemlerine göre sınıflandırılmış bir düzen içinde sunmaktadır. Bulgular doğrultusunda şu öneriler geliştirilebilir: İlk ve orta öğretim Türkçe derslerinde sözcüklerin yazımının yanı sıra söyleyişine ve sözlük kullanımına ilişkin etkinliklere yer verilmesi öğretim sürecinde dikkate alınabilir. Sözlü anlatım derslerinde öğrencilerin kendilerini dil kurallarına uygun, doğru ve etkili biçimde anlatabilme becerisinin hedeflenmesi (Aktaş ve Gündüz, 2001) bağlamında sık karıştırılan sözcük çiftleri örnek malzeme olarak kullanılabilir. Televizyon, radyo ve internet yayıncılığında görev alan spiker, sunucu ve muhabirlere yönelik diksiyon eğitimlerinde benzer sözcük çiftlerine yer verilmesi önerilebilir. Sonraki araştırmalarda yanlış biçimlerin kullanım sıklığının derlem verileriyle belirlenmesi ve olası iletişim etkisinin konuşucu ve

dinleyicilerden toplanacak verilerle sınanması, bu çalışmanın bulgularını tamamlayabilir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Akalın, Ş. H. (2009). Türk dili: Dünya dili. *Türk Dili*, (687), 195-204.
- Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Akçağ.
- Anderson, S. R. (2010). *How many languages are there in the world?* Linguistic Society of America. <https://www.linguisticsociety.org/content/how-many-languages-are-there-world>
- Ateş, E. & Aytekin, H. (2020). Küreselleşen dünyada çokkültürlülük ve yabancı dil eğitimi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(26), 4563-4579. <https://doi.org/10.26466/opus.651385>
- Baskın, S. (2014). Türkiye ve dünyada sözlük bilimi: Tanımı, kapsamı ve diğer bilimlerle ilişkisi. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 445-457. <https://doi.org/10.18033/ijla.167>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Boylu, E. & Başar, U. (2016). Türkçe öğretim merkezlerinin güncel durumu ve standartlaştırılması üzerine. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(22), 309-324.
- Brown, K. & Ogilvie, S. (Ed.). (2010). *Concise encyclopedia of languages of the world*. Elsevier.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı.
- Ercilasun, A. B. (2013). Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri. *Dil Araştırmaları*, 12(12), 17-22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/article/64774>
- Ergenç, İ. (2002). *Konuşma dili ve Türkçenin söyleyiş sözlüğü*. Multilingual.
- Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. C. Cassell ve G. Symon (Ed.), *Qualitative methods in organizational research: A practical guide* içinde (ss. 147-166). Sage.
- Gökçe, B. & Çelebi, S. (2015). Türkçe eğitimi bölümü ile Türk dili ve edebiyatı bölümü öğrencilerinin sıkça karıştırılan sözcükleri tanıyabilme düzeyleri.

- International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3(3), 86-101. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijlet/article/1418931>
- Gülseren, C. & Batur, Z. (2009). Sözlüklerin niteliği ve işlevsel özelliği bağlamında sözlük okuma alışkanlığının anadili becerilerine etkisi üzerine kuramsal bir yaklaşım. *Turkish Studies*, 4(4), 135-147. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.804>
- Gündüz, O. (2007). Konuşma eğitimi. A. Kırkkılıç ve H. Akyol (Ed.), *İlköğretimde Türkçe öğretimi* içinde (ss. 93-147). Pegem Akademi.
- Güngör, N. (2011). *İletişim: Kuramlar ve yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi.
- İşcan, A. (2007). Dil ve ana dil olarak Türkçe üzerine. *Erciyes Dergisi*, (30), 5-6.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.
- Katzner, K. & Miller, K. (2002). *The languages of the world*. Routledge.
- Kılıçarslan, R. & Yavuz, A. (2014). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin sosyal medya kullanımında yaptıkları yazma hataları. *Turkish Studies*, 9(3), 863-877.
- Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. Güzem Can.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Güncel Türkçe sözlük*. 1 Nisan 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden erişildi.
- van Sterkenburg, P. (2003). The dictionary: Definition and history. P. van Sterkenburg (Ed.), *A practical guide to lexicography* içinde (ss. 3-17). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/tlrp.6.03ste>

EXTENDED ABSTRACT

Purpose: Loanwords, particularly of Arabic and Persian, constitute a considerable part of the Turkish lexicon and are used constantly in everyday speech and writing. Some of these words are written and pronounced in different forms in daily use. When a mispronounced or misspelled form coincides with another word in the dictionary, the difference is no longer a simple slip of pronunciation but a shift in meaning. The aim of this study is to describe the semantic distinctions that emerge in Turkish word pairs that are confused because of differences in spelling and pronunciation, and to classify the phonological processes through which these confusions occur. The study seeks answers to two questions: (1) Which meanings do the correct and the commonly mistaken forms of the examined word pairs correspond to in the dictionary? (2) Through which

phonological processes can these confusions be explained? The theoretical framework is built on the view of language as a conventional system of signs and on the concepts of the relationship between spelling and pronunciation, semantic distinction and dictionary use. Possible consequences for interpersonal communication are treated not as a variable measured by the study but as a possibility discussed on the basis of dictionary data.

Method: The study was designed as a descriptive inquiry within a qualitative research approach, and the data were collected through document analysis. The data source is the Current Turkish Dictionary (Güncel Türkçe Sözlük) published online by the Turkish Language Association. Word pairs were identified through criterion sampling, a type of purposive sampling. An initial pool was created on the basis of the researcher's observations of frequent confusions in everyday language use and the literature on commonly confused words; each word in the pool was then checked in the dictionary. A pair was included when (a) the correct form appears as a dictionary entry, (b) the common incorrect form also corresponds to, or directly derives from, a separate entry with a different meaning, and (c) the difference between the two forms can be explained by a specific phonological process. Forms that are merely spelling errors without a separate dictionary meaning were excluded. As a result, eleven word pairs (twenty-two word forms) were examined. Meanings, etymological information and pronunciation features were retrieved from the dictionary on 1 April 2025. The data were analysed through descriptive analysis: each pair was coded in the same order as the correct form, the common incorrect form, the dictionary meaning of the correct form, the dictionary meaning of the incorrect form and a brief evaluation. Four categories were defined in advance according to the phonological process involved: consonant deletion, substitution of a phonetically similar word, consonant change and vowel change. Since the study collected no data from human participants and relied on publicly available dictionary data, it did not require ethics committee approval.

Findings: Four word pairs were classified under consonant deletion (abazan/abaza, bir de/bide, mahşerî/maşerî, nahif/naif), two under substitution of a phonetically similar word (cirim/cürüm, kameriye/kamelya), three under consonant change (fücceten/hücceten, muhteris/muhteriz, takdir/taktir) and two under vowel change (mütevazı/mütevazi, delalet/dalalet). In the consonant deletion category, the loss of a single consonant turns the word into another dictionary entry; the deletion of /h/ in mahşerî/maşerî and nahif/naif is particularly noticeable. In the nahif/naif pair, the two meanings meet in a similar semantic field of delicacy and innocence, which may make the confusion harder to notice, whereas in abazan/abaza and bir de/bide the semantic fields are entirely

unrelated. In the second category, the confusion arises when a better-known word replaces a less familiar one; the use of cürüm (crime) instead of cirim (volume) in a common proverb shifts its meaning. In the consonant change category, a single substituted consonant links the word to an unrelated entry, as in takdir (appreciation) and taktir (distillation). In the vowel change category, delalet (guidance) and dalalet (going astray) show that opposite meanings can be separated by a single vowel, while mütevazı (modest) and mütevazi (parallel) differ only in the quality of the final vowel. Overall, most of the examined forms are loanwords of Arabic origin, which suggests that features such as long vowels, the consonant /h/ and vowel quality, when not preserved in pronunciation, can weaken semantic distinctions.

Conclusion and Discussion: The study shows how mispronunciation and misspelling make semantic distinctions visible through four phonological processes. These results are consistent with studies that list pronunciation errors and confused words among the problems encountered in oral expression and with classifications of commonly confused words according to form, sound, origin and meaning. The process-based classification used here examines the pronunciation and spelling dimensions of these classifications in more detail and draws attention to cases in which the incorrect form has a separate dictionary meaning. Because the incorrect form is itself a meaningful word, the message may be matched with a meaning other than the intended one; however, since no data were collected from speakers or listeners, this effect on interpersonal communication is presented as a possible consequence rather than a measured result. The study is limited to the Current Turkish Dictionary and to eleven purposively selected pairs, and the number of examples was not equalised across categories because the aim was to illustrate each process rather than to measure frequency. The findings suggest that activities on pronunciation and dictionary use may be considered in Turkish language teaching at primary and secondary levels, that commonly confused word pairs may serve as material in oral expression courses, and that similar pairs may be included in diction training for broadcasters. Future research may use corpus data to determine the frequency of the incorrect forms and collect data from speakers and listeners to test their possible effects on communication.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi

Bu makalenin hazırlanış süreçlerinde yapay zekâdan yararlanılmamıştır.